

Kétszázötven éve született a nagy zeneköltő

MOZART

A zene sohasem fukarkodott annyira a csodagyerekek számát illetően, mint tették azt más művészetek. Elég csak Händelre utalnunk, aki már nyolc éves korában komponált, vagy *Cherubinire*, aki még nem töltötte be a tizenharmadik évét, amikor első miséjének zenéjét szerezte. Ott van például *Rossini* is, aki tizenkét éves

korában írta első operáját. Amennyiben azonban bárhol a világon a csodagyerek kifejezés elhangzik – tegyük rögtön hozzá, hogy joggal – Wolfgang Amadeus Mozart neve merül fel elsősorban. Annak az istenáldotta tehetségű egykori kisfiúnak a neve, aki éppen 250 éve született, s kinek születésnapjáról világszerte megemlékeznek. A valamivel kevesebb mint harmincöt évet élt fiatalember ugyanis örökre és kitörölhetetlenül beírta magát az emberi kultúra, a művészet s a muzsika történetébe.

Salzburgban született 1756. január 27-én. Édesapja Leopold Mozart, maga is a zene elkötelezettje: hegedűművész, a salzburgi érseki zenekar tagja, majd karmestere volt. Gyermekével is igyekezett hamar megszerettetni a hangszereket. Amadeust és nála öt évvel idősebb nővérét is olyannyira sikerült rákapatni a muzsikálás örömére, s olyan magas szintre emelni hangszerkezelési tudásukat, hogy közönség előtt is érdemes volt felléptetni őket. A kis Mozart öt és fél éves korában szerepelt először a nyilvánosság előtt. Az első sikerek és a kisfiú csodás képességeinek szerteterjedt híre – ma úgy mondanánk, a nagyszerű sajtóvisszhang – szülték meg az apában az ötletet: nem kis jövedelmet ered-

ményezhet, ha hosszabb turnéra indul a két gyerekkel. Amadeus mindössze hét éves volt, amikor a több évig tartó: Münchent, Bécsset, Augsburgot, Mannheimet, Heidelberget, Frankfurtot, Bonnt, Köln, Aachent, Brüsszelt, Párizst és Londont érintő fellépéssorozatra elindultak vele.

Mindenütt viharos ünneplésben volt része. Ferenc császár még kitüntetést is adott az apró legénynek. A hangversenykörút során kiderült, hogy a gyerekvirtuóz (akár bekötött szemmel vagy letakart kézzel is képes volt művészi zongorázni, de a hegedűt is mesterien kezelte) nem csak előadni tud, hanem néhány rövid zongoradarab és hegedűszonáta megalkotásán is túl van már. 1763-ban jelentek meg első művei, zongoraszonátái. Nyolc évesen – csak londoni tartózkodása alatt – nem kevesebb, mint hat zongoraszonátát komponált. Tizenegy éves volt, amikor első vígoperája, a „Bastien és Bastienne” is megszületett. Természetesen sokan éltek gyanúperrel, hogy az apa úz csúfot a közönség hiszékenységéből, s a gyereknek vajmi kevés köze van a szerzeményekhez. *Sigismund*, a salzburgi érsek végére akart járni a dolognak. A palotájában egy hétre az apjától s minden idegentől elszigetelte a fiút, arra utasítva, hogy komponáljon egy oratóriu-

mot. Sikerrel vette a próbát, s ekkortól senki sem kérdőjelezte meg őstehetségét. Tizenhárom évesen a salzburgi udvar – nagy tekintélyt és tisztességet biztosító – koncertmesterévé nevezték ki. Pár évre rá itáliai hangversenykörútra indult, amit később többször is megismételt. Bolognába, Milánóba, Firenzébe, Nápolyba és Rómába először az édesapja kísérte el. Az utóbbi városban a – már (vagy még?) tizenhat éves fiatalember – újabb elkápráztató mutatványát rögzítették a krónikák. Miután meghallgatta *Allegri* kilencszólamú Misererejét, hogy rendkívüli zenei emlékezőképességét bizonyítsa, első hallás után csaknem hibátlanul lekottázta a terjedelmes zeneművet.

Ontotta magából az újabb és újabb káprázatos műveket. Erre vonatkozólag most hosszabban idézzük a világhírű fiát ünneplő Salzburg hivatalos honlapját: „Rövid, de annál termékenyebb élete során Mozart hatszázhuszonhat művet alkotott: az elsőt öt éves korában, az utolsót a halálos ágyán. Ez a hihetetlen teljesítmény nemcsak szorgalmának volt köszönhető, hanem annak a különös képességének is, hogy tudott komponálni miközben valami egészen mással foglalkozott, például épp kedvenc szenvedélyének, a biliárdozásnak hódolt. Mozart rendkívül gazdag alkotói tevékenysége mellett feltétlenül ki kell emelni időtől és kortól független, egyedi és páratlan stílusát.

Az operák és daljátékok Mozart legfontosabb művei közé tartoznak. Két és fél évtized leforgása alatt összesen több mint húsz születt belőlük. Öt operája igen előkelő helyet foglal el a mindenkori opera-világranglistán: a *Varázsfuvola* (1791) alkotókorának utolsó évéből származik, a *Figaro házassága* (1786), a *Don Giovanni* (1787) és a *Così fan tutte* (1790) szövegét Lorenzo *da Ponte* írta. Különleges, keleti ihletésű daljátéka, a *Szöktetés a szerájból* (1782). A ritkábban bemutatott Mozart-operák, például az *Idomeneo* (1781) és a *Titus kegyelme* (1791) is ismertek és nem csak a zeneszakértők körében...

Mozart több tucat szimfóniát is szerzett, amelyek közül leggyakrabban a *Haffner*-, a *Prágai*- és a *Jupiter*-szimfónia csendül fel a koncerttermekben. A számos zenekari mű közül bizonyára a *Kis éji zene* című szere-nád a legelbűvölőbb és egyben a legismertebb is. Mozart munkásságához számos zongora- és hegedűkoncert, valamint egy igen érdekes hangzású klarinétverseny is tartozik.

Több mint egy tucat misét vetett papírra, közülük való a híres *Koronázási* mise. Dalainak száma is jelentős, csakúgy, mint a halála pillanatáig készülő *Requiem* (Mozart csak az úgynevezett *Lacrimosa*-tételéig jutott el – a szerk.), amelyet végül növendéke, *Franz Xaver Süssmayr* fejezett be. Ez Mozart legmegrázóbb műve, amelyet egy nemes megbízásából írt, aki a darabot eleinte saját szerzeményeként próbálta fel-tüntetni...”

A *Requiem* írásáról, s szerzője haláláról számos titokzatos történet, legenda maradt fenn. Mozart állítólag az első ütemek után hangosan fölzokogott és félretette a kottát. A következő napokban azonban örült tempóban dolgozott. A betegség már legyűrte, de az ágyban is folytatta a kottasorok írását. Egyre gyengült. Egy nap így szólt: „Ma éjjel meghalok, megmondtam, hogy magamnak írtam a *Requiemet!*” – így jegyezték fel a halálos ágya körül forgolódkók. Valóban nem érte meg a másnap hajnalt, bécsi otthonában 1791. december 5-én elhunyt.

Mozart úgy vélte, mérgezték. A halotti anyakönyvbe azt írták, hogy a tífusz vitte el. Halála körülményeiről újra és újra születnek tanulmányok. Érvelnek a mérgezés ellen és mellette is. Akadnak források, amelyek korabeli feljegyzésekre hivatkozva megemlítik, hogy nem állt be nála a hullamerevség, teteme puha és rugalmas maradt, ami szerintük egyértelmű jele a mérgezésnek. Mások veseelégtelenséget, reumás lázat, tüdőgyulladást emlegetnek. Ami leginkább növeli a rejtélyt az az a sietség és méltatlanság, amivel a temetését intézték. Szeretett felesége, *Constanze* nem szánt rá elég pénzt, s nem értesítette esetleges segíteni kész tisztelőit sem (a művészt senki sem kísérte el az utolsó útján). Az akkori bécsi temető egyik jeletlen tömegsírijában földelték el. II. József császár, az akkori uralkodó rendelete értelmében a szegényebbeknek járó temetés ugyanis sortemetést jelentett, ahol egyetlen gyűjtőfejfa emlékeztetett az elhantoltakra. Sírja pontos helyét ma sem ismeri senki.

*

Mozart életéről több színházi darab és film is született. A híres *Amadeus* című afféle mai, körülrajongott szupersztárnak mutatta be a saját korában. A csápoló rajongók ugyan aligha lehettek igazak, ám évfordulóján most az egész világ körülötte forog. Elég csak a vi-

lághálon körülnézni: tucatjával olvashatni híreket, amelyek bizonyítják, népszerűsége semmit sem kopott halála óta, neve fényesebb, mint valaha.

Nézzünk néhány tudósítást ezek közül!

Angliában Mozart egy kettétépett kézírata áll jelenleg az érdeklődés előterében, amelyet most egy kiállításon összeillesztve mutatnak be. 1835-től mostanáig külön gyűjteményekben őrizték a lap alsó és felső részét, amit annak idején a zeneszerző özvegye szakított el egymástól, hogy két emlékgyűjtőtől is pénzt szerezhessen érte. Az így teljessé tett kotta 1773-ból származik, s egy akkor komponált kamaradarab lejegyzése.

Olaszországban az ország kulturális minisztériuma jelentős támogatásával, a legkiválóbb orgonaszakértők bevonásával felújítják a milánói Szent Antal-templom orgonáját, amely közel ötven évvel ezelőtt vált használhatatlanná. Mozart ebben a templomban, s ezen a hangszeren játszott utoljára Itáliában 1773-ban, ezért a kiemelt igyekezet. Ezért az összefogás, amelyhez számos társadalmi szervezet és magánszemély is csatlakozott. A vállalkozók reménye szerint már az év végén felavatható lesz az újra zengő orgona, amelyen elsőként azt a művet – az *Exsultate jubilate* című motettát – szándékoznak eljátszani, amelyet a tizenhét éves mester adott elő azon a bizonyos búcsúkoncertjén.

Csehországban – a Mozart-kugeln sikere okán édesipari márkanévvé is vált muzsikusi évfordulóján felbuzdulva – új desszert megalkotására hívták fel az országot, mi több: a világ cukrászmestereit. A pályázati munkák kóstolással egybekötött bemutatójára a legendás zeneszerző által többször is felkeresett Prágában, novemberben kerül majd sor.

Hogy Ausztriában mit fognak a gyártók ehhez szólni, majd elválnak. A *Financial Times* online egy cikke mindenestre azt prognosztizálja, hogy az emlékviközben alighanem tovább növeli a híres Mozart-golyók és tallérok iránti keresletet, minden eddiginél jobban kiélezheti az édességgyártó cégek közötti versenyt. A *Mirabell*, a legismertebb gyártó azt állítja, csak az ő Mozart-golyója készül az eredeti, a *Paul Fürst* cukrász által 1890-ben megalkotott receptúra alapján,

a többiek értelemszerűen jelentősen eltérnek a megszokott összetételtől és minőségtől. Az elmúlt száz évben állítólag másfél milliárd Mozart-golyót adtak el. A Hír szerző internetes portál értesülése szerint az osztrák idegenforgalmi hivatal 8,8 milliárd dolláros bevételt vár az évfordulóhoz kapcsolódó programokból. Ebben már benne van, hogy a lemez- és könyvkiadásra is számítanak. Az immár „hagyományos” Mozart pótlókon, bögréken, tollakon túl Salzburgot előntötték például a zeneszerző képével díszített golflabdák és gyerekzoknik is.

Németországban a müncheni székhelyű Brilliant Classics lemezkiadó vállalat több mint kétezer iskolába juttatta el ingyenesen Wolfgang Amadeus Mozart összes művének felvételét. A csaknem kétszáz ezer euro összéértékű adománnyal – mint nyilatkozták – a klasszikus muzsika felé kívánják fordítani a tanárok és diákok figyelmét, s ezzel is támogatni szeretnék a zenei képzést. A lemez cég egyik vezetője, Pieter van Winkel hangsúlyozta, hogy az oktatási intézmények szűkös anyagi lehetőségei miatt érezték fontosnak ezt a fajta támogatást. A mostani akció célja, hogy a kétszázötven éve született Mozart valamennyi műve eljusson minden német iskolába.

*

Budapesten háromnapos eseménysorozattal emlékeztek a korszakos alkotóra. A Művészetek Palotájában január 27-én nyitották meg a „Mozart Magyarországon” című kiállítást, amely a hazai Mozart-kultusz történetét jelenítette meg. Ezt követően a Camerata Salzburg adott koncertet Rameau, Händel és Mozart műveiből a Nemzeti Hangversenyteremben. A második napon az épület úgynevezett Zászlóterén és Üvegtermében adták elő Mozart műveit az ország legtehetségesebb ifjú muzsikusai. Kisiskolások és zeneakadémiai hallgatók egyaránt voltak közöttük. Az előcsarnokban családok kaptak lehetőséget fellépésre, hogy bemutathassák kamaraprodukcióikat. „Mozart imádása” címmel farsangi felvonulást szerveztek. A zeneszerző korának és művészetének jellegzetes alakjai, az antikvitás, a rokokó és minden Mozarthoz köthető kor

maszkosai, táncosok, színészek, bábosok vonultak fel a jókedvű körmenetben, a mozarti szórakoztató zene hangjai mellett. A Fesztiválszínházban a Szegedi Kortárs Balett „Una commedia mozartiana” című előadása a Bastien és Bastienne-től a Varázsfuvoláig ívelő dallamokra épült keretbe foglalta, s mutatta be Mozart pályáját. Életének legjellegzetesebb alakjai elevenedtek meg ezen az estén: az osztrák közemberek, francia arisztokraták és olasz buffo-figurák, a bölcsek és bolondok, az udvaroncok és a szabadkőművesek. Az Állami Operaházban Mozart kamara-

zenéből összeállított díjtalan hangversenyt hallgathattak meg az érdeklődők. Az ünnepi Don Giovanni előadás előtt a Székely Bertalan-teremben került sor rövid megemlékezésre.

Harmadnap este a Debreceni Balett Mirabell című táncjátékának bemutatója zárta a megemlékezéseket. Egerházi Attila, a darab koreográfusa így harangozta be a művet: „Salzburgban van egy kert, egy csodálatos kert, a Mirabell. Valamikor Mozart is járt a kertben. A kert maradt, a világ változott... Mozart örökifjú zenéjét hallgatván elindult a fantáziám, hogy kifürkéssze egy képzeletbeli, ódon kert titkait...”

A Fővárosi Operettszínházba Bécs, Hamburg és Tokió után megérkezett Sylvester Levay és Michael Kunze musicalje, a „Mozart!”. A már említett Amadeus-film nyomvonalán haladva, Wolfgangot szinte mai fiatal-

ként kezeli, aki képtelen elviselni az atyai uralkodást, a császárvárosi intrikákat. Miközben harcban áll a külvilággal, belül sincs békéje, gyermekkori énje minden mozdulatát befolyásolja, s nem engedi szabadon. „Izgalmas musicalzene, áradó, slágergyanús dalokkal fűszerezve” – írja róla a kritika. „Érdekes változatos, nagyon mai, nagyon emberi történet egy fiatalról, aki nem bír, nem akar beleilleszkedni a világ unalmas sémaiba, s akit úgy hívnak: Mozart!”

Konzervatív és posztmodern rajongók ünneplik világszerte. Hangzavarral teli lármás világunkban, sokan benne álmodják vissza a végleg elveszettnek látzó, de műveiből áradó harmóniát. Minél nagyobb a baj, annál inkább kapaszkodnak belé. Mi ez, ha nem kellő garancia az örökléthez, a halhatatlansághoz?

Hegedűs Sándor

„Mozart-finomságok”

Mozart kuglóf

Hozzávalók: 16 dkg vaj, 8 dkg porcukor, reszelt citromhéj, vaníliás cukor, só, 7 tojás, 9 dkg kristálycukor, 19 dkg liszt, késhegynyi sütőpor, 1/3 dl rummal meglocsoltt 6 dkg mazsola, 7 dkg apróra vágott főzőcsokoládé, vaj, liszt. A mázhoz: 10 dkg sárgabaracklekvár, sötét csokoládémáz.

A vajat a porcukorral, citromhéjjal, vaníliás cukorral és csipet sóval habosra keverjük. Egyenként hozzáadjuk a tojás sárgákat. Beleforgatjuk a kristálycukorral kemény habbá vert tojásfehérjét, a lisztet, a sütőport, a csokoládét és a mazsolát. Kuglófformában, előmelegített sütőben 160-170 C°-on 70 percig sütjük, majd a formában hagyjuk kihűlni. Felforrósított sárgabaracklekvárral és a csomagolási előírás szerint elkészített mázzal vonjuk be.

Mozart-szelet

Hozzávalók: a tésztához – 10 dkg darált dió, 10 dkg cukor, 20 dkg vaj, 26 dkg liszt, fél csomag sütőpor, 1 egész tojás; a töltelékhez – 15 dkg vaj, 15 dkg cukor, 10 dkg darált dió, fél csomag vanilincukor, 1 kis pohárka rum.

Mindezeket deszkán jól összegyúrunk, azután vajazott, lisztezett tepsiben szép világosra sütjük. Sütés után a tésztát kétfelé vágjuk s a töltelékkel megkenve egymásra helyezük. A töltelékhez előbb a vajat habosra keverjük a cukorral, azután hozzáadjuk a többi összetevőt is.

A süteményt hosszú szeletekre vágjuk, cukrozott fél dióval díszítjük.

Mozart golyók

Hozzávalók: 20 dkg darált dió, 15 dkg cukor, 20 dkg reszelt étcsokoládé vagy 2 evőkanál kakaópor, 1 evőkanál baracklekvár, 2 evőkanál rum, 1 tojásfehérje, kb. 40 szem kimagozott rumos meggy.

A diót, a cukrot, a csokoládét, a lekvárt, a rumot és a tojásfehérjét összedolgozzuk. Hűtőbe tesszük, mert így könnyebben lehet vele dolgozni. Vizes kézzel diónyi gombócokat formálunk belőle, mindegyik közepébe egy-egy szem meggyet teszünk.

Kókuszreszelékbe vagy tortadarába, esetleg kristálycukorba forgatjuk, majd mignonpapírra rakjuk. Egy napig levegős helyen szikkadni hagyjuk.